

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 19 – 2/2012.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_12/saarikoski_arvio.pdf]

KIRJA-ARVIO

TANGOMUSIIKKI KULTTUURISSA

KÄRJÄ, ANTTI-VILLE & ÅBERG, KAI (toim.) 2012: *Tango Suomessa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 108. Jyväskylä: Nykykulttuuri. 223 sivua.

Helena Saarikoski

Artikkelikokoelma *Tango Suomessa* on monessa suhteessa merkittävä aluevaltaus. Yksiin kansiin on koottu Antti-Ville Kärjän kirjoittaman johdannon lisäksi kuusi laajaa tutkimusartikkelia populaarimusiikin pahanpohjimmaisesta, suomalaisesta lava- ja markkinatangosta.

Artikkelit on järjestetty kiinnostavalla tavalla laajenevaan perspektiiviin. Pekka Suutarin musiikkianalyttisestä suomalaisen tangon tyylihistoriasta edetään kolmen erityisiä identiteettikysymyksiä käsittelevän artikkelin kautta – swingsukupolven soittajia tangobuumissa (Maija Kontukoski), romaniutta tangoskenellä (Kai Åberg) ja mustan suomalaisen tangolaulajan kohtaloa *Mogadishu Avenue* -televisiosarjassa (Antti-Ville Kärjä) – kohti yleiskatsausta tangon kulttuuriseen ja taloudelliseen asemaan Suomessa (Tarja Rautiainen-Keskustalo) sekä kokonaisen kaupunkitilan ”festivalisoitumista” Seinäjoen tangomarkkinoiden aikana (Yrjö Heinonen). Yhteen musiikkigenreen keskittyen syntyykin melkoisen kattava katsaus etnomusikologian ajankohtaisiin lähestymistapoihin ja kysymyksenasetteluihin.

Vain yksi puuttuu: tanssi. Kuten Maija Kontukoski toteaa artikkelissaan, tangon suosion salaisuutta on paha mennä arvaamaan ainoastaan *tanssimusiikoiden* haastatteluiden perusteella; vastauksia tulisi etsiä tangoon viehtyneiltä *tanssijoilta*. Tanssijoiden

sivuuttaminen ja keskittyminen tanssimusiikoihin on yllättävän tavallista populaarin tanssi- ja musiikkikulttuurin tutkimuksessa, niin kansanomaisten kulttuurimuotojen tutkijoiksi kuin monet kentällä toimivat itsensä mieltävät ja niin tanssimusiikiksi kuin suurin osa populaarimusiikista on syntynyt. Tanssijoita pidetään tanssitilaisuuksien yleisönä ja muusikoita esiintyjinä, vaikka toisinkin asian voisi ajatella. Esitystutkimuksen keskittyminen esiintyjiin ja yleisön sivuuttaminen on edelleen tutkimuskentän arkea, huolimatta siitä, miten paljon yleisön kaikinpuolisesta merkityksestä on kateedereilta saarnattu ainakin viimeiset pari–kolmekymmentä vuotta.

Kun artikkelikokoelman fokuksessa on – toki metatasolta tulkittuna ja diskurssikriittisesti analysoituna – tangon suomalaisuus, on puute, että sitä tanssikansaa ei ole kuultu, joka tangosta on suomalaisen tehnyt. Oikeastaan kirjan luettuaan jää yhtä ymmällään kuin ennenkin miettimään sitä paradoksia, että tangoa pidetään samaan aikaan suomalaisen sielun suurena tulkkina ja musiikinlajeista banaaleimpana. Akateeminen tutkimus näyttää pelkällä olemassaolollaan tahtomattaankin joutuvan osallistumaan samaan tangon sivilisoimis- ja kohottamispyrkimykseen kuin uusin ”tangon kriisin” ratkaisuyritys, niin sanottu musiikkitalotango.

ETSIMESSÄ TANGON SUOMALAISUUS

Kuten Antti-Ville Kärjä johdantokirjoituksessaan toteaa, yhtenä punaisena lankana kirjassa *Tango Suomessa* on tietysti tangon oletettu suomalaisuus tai suomalaisuuden olemuksen, suomalaisen eetoksen, mentaliteetin tai muun sellaisen ilmeneminen juuri tangossa. Tästä lähtökohdasta aukeaa monenlaisia polkuja. Kirjan nimi ei sattumalta poikkeaa yleisestä mallista, jonka mukaan musiikilla on kansallisuus, esimerkiksi ”suomalaisen populaarimusiikin historia”. Kun tangon historiaa tarkasteltaessa sitten tullaan johtopäätökseen, että laji on hybridi, tekee mieli kysyä, mikä musiikinlaji ei ole hybridi. Hybridisyys sinänsä ei tarkoita mitään, koska se koskee kaikkea musiikkia tai yleensä kaikkea kulttuuria.

Antti-Ville Kärjä oivaltaakin oikein, että ongelmallisempaa sanaparissa ”suomalainen tango” on suomalaisuuden kuin tangon kiinnittäminen johonkin varmaan merkityserustaan. Tosin jälkimmäinenkään ei ole helppoa. Kärjän esittämä *Oxford English Dictionaryn* määritelmä määrittelee yllättäen tanssin, mutta musiikin termein: ”kysymys on synkopoidusta seuratanssista 2/4- tai 4/4-tahtilajissa[,] tyypillisenä piirteenä osoittavien asentojen katkoma hidas liukuva liike” (OED 2009). Määritelmä tai Kärjän tapa käyttää sitä käsittelee tanssia aivan kuin tanssi olisi erottamaton ja epäitsenäinen osa musiikkia – saman voi yleistää melkein koko *Tango Suomessa* -kirjaan edellä mainittua Maija Kontukosken huomiota lukuun ottamatta. Suomessa tanssitun tango-nimisen seuratanssin määritelmäksiään *OED:n* kuvaus ei ole kovin osuva, jos musiikista, kuten tahtilajista, lähteviä tanssien määritelmiä edes lainkaan hyväksytään. Rajoitus, jota kirjan toimittajat eivät vaikuta täysin tiedostaneen, on siis se, että kirja ei käsittele tangon tanssimista Suomessa eikä tangoa tanssina, vaan se käsittelee tangomusiikkia. Perusteltu ja kunnianhimoisesti läpi viety ohjelma sekä.

Mielenkiintoinen on Kärjän tapa suhteuttaa suomalaista tangoa tunnetun argentiinalaisen tanssintutkijan Marta Saviglianon tulkintoihin. Tangon kaksinkertainen eksotisointi ensin Keski-Euroopan salongeissa ja sitten sieltä Suomeen ja muualle tuotuna ”latinalaisena” tanssina paljastaa kulttuurin osallisuuden kaikkialla maailmassa, myös Suomessa, koloniaalisiin ja jälkikoloniaalisiin prosesseihin. Rioplatalaisen tangon kohdalla voitaisiin puhua suoraan luokkatietoisesti imperialismista, jos uskotaan siihen tangon historioitsijoiden tulkintaan, että tango hyväksyttiin argentiinalaisiin seurapiireihin ”argentiinalaisena tanssina” vasta sen jälkeen, kun se oli kohotettu Rion satamakorttelien ilotaloista salonkitanssiksi Euroopassa. Suomalaiskansallisuuden stigman parantamisessa kohottamalla tango musiikkitalojen estradeille voi nähdä yhtäläisyyksiä.

ETNOMUSIKOLOGIAN LAVEALLA ALALLA

Kirjan varsinaiset artikkelit aloittaa Pekka Suutarin musiikkianalyttinen tutkimus suomalaisten tanssiorkestereiden soittamien tangojen tyliihistoriasta. Musiikkianalyysi kuuluu musiikkitieteen kanoniseen arsenaaliin ja musiikintutkijan rutiinomaiseen repertuaariin, mutta sen soveltaminen muun kuin länsimaisen taidemusiikin tutkimukseen on harvinaisempaa. Suutari kehittelee edelleen erityismetodia, jossa iskelmärepertuaarin tyylisuuntia vertaillaan nuottikuvien analyysin avulla. Hän perustelee sen, että esitystutkimuksen paradigmaattisella valtakaudellakin musiikkia voi tutkia pelkän paperin eli nuottien kautta. Sen sijaan yleensä formaalin rakenneanalyysin heikkous kaikilla ihmistieteiden aloilla, joilla sellaista käytetään, se, että rakenteista ei ole siltä merkitykseen, jää heikkoudeksi. Suutari saattaa olla oikeassa mielipiteessään, että Suomessa kehittyneen iskelmätangon sävelin oli mahdollisuus käydä unelmien onnelaan, mitä tosielämässä ei aina ollut, mutta analyysin formaali taso ei liity tähän johtopäätöksenä esitettyyn merkitystä koskevaan mielipiteeseen. Erittäin suuritöinen ja lukijalle vaikeasti avautuva erityismetodi ei todista Suutarinkaan käsittelyssä kannattavuuttaan.

Kokoelman muut artikkelit edustavat tutumpaa, helpommin sulatettavaa etnografista ja kulttuurianalyttista tutkimusta, Tarja Rautiainen-Keskustalon makrotason media- ja tilastoaineistoihin perustuvaa yleiskatsausta lukuun ottamatta. Rautiainen-Keskustalo kehittää kiinnostavaa politiikan, talouden ja kulttuurin yhteen nivovaa aspektin käsitettä, jonka varassa hän tarkastelee tangon historiaa Suomessa (lähinnä Tangomarkkinoiden ajalta ja osalta) kokonaisvaltaisesti yhtä aikaa kaikista näistä tekijöistä käsin. Rautiainen-Keskustalon ja sitä seuraava, kirjan päättävä Yrjö Heinosen etnografia kaupunkitilan festivalisoitumisesta Tangomarkkinoiden aikaan täydentävät osuvasti toisiaan ja osoittavat monitieteisen yhteistyön hedelmällisyyden tutkimuksessa.

Kirjan laajin artikkeli ja jossain mielessä kokonaisin tutkimuksen esitys on Maija Kontukosken ”Järjen veit ja minusta orjan teit’: eteläpohjalaiset swingsukupolven tanssisoittajat 1950–60-luvun tangobuumiin pyörteissä”. Tutkimus perustuu yhdeksän muusikon haastatteluihin ja laajaan ja monipuoliseen lisäaineistoon muun muassa Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran ja yksityisistä arkistoista. Aineistoa tulkitaan makrotason rakenteista käsin. 1950-luvun lopulla alkanut ja Etelä-Pohjanmaalla 1960-luvun

lopulle asti jatkunut tangobuumi osuu yksin suuren muuton, agraarin Suomen suuren yhteiskunnallisen murroksen kanssa. Makrotasolta ruohonjuuritasolle päin suuntautuvat tulkinnat vaikuttavat joskus hyvinkin osuvilta, mutta niiden selitysvaiva jää lopulta uskon varaan. Kiinnostavampaa on lukea kokemuksista: jazzin osaryhmään samaistuvat muusikot eivät taipuneet tangon soittajiksi kitkatta, mihin laulunsäkeen valinta artikkelin otsikoksi viittaa. Tangoa oli – uudella tavalla käsitetyssä palveluammattissa – soitettava illat pitkät yleisön pyynnöstä; tangobuumi oli suurten ikäluokkien nuorten tanssijoiden buumi. Monille tanssijoille tango oli todellisten suurten tunteiden musiikkia, jota he rakastivat tanssia huolimatta siitä, oliko soitto kenties vastentahtoista.

Kirjan kuudesta tutkimusartikkelista neljä voidaan laskea tavalla tai toisella etnografian metodologiaa hyödyntäviksi, mikä kuvastaa metodologian jatkuvaa iskukykyä kulttuuritutkimuksessa ja samalla sen muuntautumiskykyä erilaisissa tutkimusasetelmissä. Maija Kontukosken aineiston ytimen muodostavat eteläpohjalaisten tietynikäisten muusikkojen haastattelut ja tämän mukaisesti hänen tutkimuksensa fokus on yksilöiden kokemuksissa paikallisesti välittyneessä suuren historian vaiheessa. Tiukemmin etnografinen, pitkäaikaiseen ja monimuotoiseen kenttäkontaktiin perustuva ja myös etnografiaa problematisoiva on Kai Åbergin tangon ja romaniuden suhdetta tarkasteleva artikkeli. Antti-Ville Kärjän *Mogadishu Avenuen* sisällönanalyysia voidaan pitää mediaetnografisena (vaikka Kärjä ei refleктоikaan lukemisen menetelmäänsä eikä sen suhdetta televisiosarjan yleisöön), kun kysymyksenasettelu etnisistä eroista ja samuudesta viedään media-aineiston tarkasteluun. Yrjö Heinosen Seinäjoen Tangomarkkinoita käsittelevä artikkeli on esimerkki yhden, kokonaiseen suureen kaupunkitapahtumaan osallistuneen tutkijan kuvauksesta. Pelkkä kuvaustehtävä on haastava, mutta Heinonen yhdistää tähän myös kiinnostavan kaupunkitutkimuksen näkökulman, kaupunkitilan festivalisoitumisen, joka sisältää karnevalisoitumisen ja markkinallistumisen aineksia.

VIIHTEESTÄ VAKAVASTI

Populaari iskelmämusiikki- ja paritanssiskene Suomessa on helpommin sanottu kuin käyty. Alennettu arvo sekä kulttuuriesineenä että tutkimuskohteena on omiaan hämärtämään näkyvistä sen, että aihepiiri on tavattoman laaja ja monikerroksinen. Rajautuminen yhteen musiikkigenreen, jonka kautta skene otetaan haltuun, on ratkaisuna tässä artikkelikokoelmassa onnistunut. Rajausratkaisu palvelee nimenomaan musiikintutkimuksen pyrkimystä koetella eri välineitään ja luoda yhteisvoimin kokonaiskuva, vaikka pikemmin tilkkutäkin kuin laatukuvan luonteista, kuten valveutuneen nykytutkimuksen kuuluu.

Tango Suomessa perustelee nimensä määrämuotoisuuden: rajatussa mielessä kirja katsoo hyvinkin tangon Suomessa, vaatimattomampiin muotoiluihin, esimerkiksi ”tangosta”, ei ole ollut aihetta tyytyä. Silti kirjaa on vaikea sijoittaa tiede- ja tietokirjojen kartalle. Kenelle tai mihin käyttöön kirja on tarkoitettu? Osittain kirjan artikkelit ovat liian korkealentoisia yleistajuisiksi tietokirjallisuudeksi. Alusta lukien Kärjän tiukkaan ahdettu johdantoteksti ja Suutarin erikoisalan termien hallintaa edellyttävä musiikkianalyysi ovat omiaan vieroittamaan niin sanotun valistuneenkin lukijan. Kirja on kauttaaltaan

Helena Saarikoski: Tangomusiikki kulttuurissa

hyvin kirjoitettu ja sen pystyi kyllä lukemaan läpi ilman arvosanaa musiikkitieteessä. Kulttuurintutkijan kiinnostus pysyi yllä, mutta suuren suomalaisen tangoyleisön kirja tämä ei ole.

Filosofian tohtori Helena Saarikoski on folkloristiikan ja naistutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa ja vapaa tutkija, nyt Suomen Kulttuurirahaston stipendiaatti, sekä tietokirjailija ja kriitikko. Hänen meneillään oleva tutkimuksensa käsittelee lavojen ja seurantalojen tansseja Suomessa 1900-luvulla.